

OM NATTVARDEN

- *vem får delta?*

Nattvarden är en helig gemenskapsmåltid – ett möte mellan Kristus och Kristi kropp. Den är inte bara ett uttryck för individens tro, utan ett synligt tecken på en gemenskap i tro, som bygger på en tydlig och bibliskt grundad ordning.

Nattvarden i den första kyrkan

I den tidiga kyrkan samlades de kristna i hemmen för att dela en gemensam måltid – ofta kallad agapemåltiden (från grekiskans *agape*, kärlek), inspirerad av påskmåltiden som hölls kort innan Jesu död. Det var en måltid i glädje och kärlek till Gud och varandra, där gemenskapen i Jesus Kristus stod i centrum, en "husförsamlingsfest" med andlig innebörd.

- *"De höll troget fast vid apostlarnas undervisning och gemenskapen, vid brödsbrytelsen och bönerna. [...] Varje dag var de endråktigt tillsammans i templet, och i hemmen bröt de brödet och delade måltider med jublande, uppriktigt hjärta. De prisade Gud och var omtyckta av hela folket."* (Apg. 2:42, 46-47)

I de första församlingarna tycks nattvarden ha varit ett särskilt moment i måltiden, där man bröt brödet och delade vinet i Jesu namn, enligt hans befallning: *"Gör detta till minne av mig."* Denna heliga handling var inte bara symbolisk – Paulus betonar i 1 Kor 10:16–17 att det är en verklig delaktighet i Kristus, en intim gemenskap mellan Kristus och hans kropp (församlingen).

- *"Välsignelsens bägare som vi välsignar, är den inte en gemenskap med Kristi blod? Brödet som vi bryter, är det inte en gemenskap med Kristi kropp? Eftersom brödet är ett och vi är många, är vi en enda kropp, för vi har alla del av ett och samma bröd."* (1 Kor. 10:16–17)

Men, i den kristna gemenskapen i Korinth uppstod ett allvarligt problem på Paulus tid: vissa rika åt sig mätta och drack sig berusade före de fattiga kommit, vilka därför blev utan mat, trots att de var en och samma församling. De förnekade därigenom det de firade: enheten i Kristi kropp. Paulus tillrättavisar dem skarpt:

- *"När ni nu samlas är det inte Herrens måltid ni äter. För när ni äter håller var och en måltid för sig själv. Den ene är hungrig, den andre är berusad. Har ni inte hem där ni kan äta och dricka? Eller föraktar ni Guds församling och förödmjucar dem som ingenting har? Vad ska jag säga till er? Ska jag berömma er? Nej, för det gör jag inte."* (1 Kor. 11:20–22)

Sedan påminner han dem om vad Jesus instiftade vid den sista måltiden:

- *"Den natten då Herren Jesus blev förrådd tog han ett bröd, tackade Gud, bröt det och sade: 'Detta är min kropp som är för er. Gör detta till minne av mig.' Likaså tog han bägaren efter måltiden och sade: 'Denna bägare är det nya förbundet i mitt blod. Så ofta ni dricker av den, gör det till minne av mig.' Ty så ofta ni äter detta bröd och dricker denna bägare förkunnar ni Herrens död till dess han kommer."* (1 Kor. 11:23–26)

Paulus förklarar vidare att denna heliga handling kräver självprövning, värdighet och helig respekt.

- *"Den som därför äter brödet eller dricker Herrens bägare på ett ovärdigt sätt blir skyldig till synd mot Herrens kropp och blod. Var och en måste pröva sig själv, och sedan äta av brödet och dricka av bägaren. Ty den som äter och dricker utan att urskilja Herrens kropp, han äter och dricker en dom över sig själv."* (1 Kor. 11:27–29)

Men, nattvarden handlar inte bara om individens relation till Gud i första hand, utan gemenskapens. För som vi sett ovan *"är vi en enda kropp, för vi har alla del av ett och samma bröd."* och vid instiftelseorden, som Paulus citerar, talar Jesus i plural till sina lärjungar.

En växande kyrka och behovet av ordning

- *"Då trädde Jesus fram och talade till dem och sade: 'Jag har fått all makt i himlen och på jorden. Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar: döp dem i Faderns och Sonens och den helige Andes namn och lär dem att hålla allt som jag har befallt er. Och se, jag är med er alla dagar till tidens slut.'"* (Matt. 28:18-20).

De kristnas lydnad till Jesu missionsbefallning fick emellertid kyrkan att växa. Redan runt år 100 började man skilja agape-måltiden från nattvardsdelen (Eukaristin), särskilt i större städer, för att undvika missbruk och för att kunna hålla nattvarden helig. Allt fler församlingar formades och i takt med detta behövdes samordning såväl gällande läror som praktik. Därför formades tidigt riktlinjer för hur de kristnas samlingar skulle hållas och en mer liturgisk nattvardsritual utvecklades succesivt. Detta bekräftas exempelvis i Didaché, en av de äldsta utombibliska kristna texterna. (ca år 70-100 e.Kr.).

- *"Låt ingen äta eller dricka av er eukaristi utan de som är döpta i Herrens namn. Ty om detta har Herren sagt: Ge inte det heliga åt hundarna"* (Didaché 9:5).

Den sista meningen kan låta hård i moderna öron, men uttrycker – i linje med judisk fromhet – vikten av att skilja det heliga från det vardagliga. Det handlar inte om uteslutning, utan om beskydd. Paulus varnade ju tydligt för att ta nattvarden på ett ovärdigt sätt, vilket kan innebära dom över sig själv.

- *"När ni firar eukaristin, tacka först på detta sätt: För kalken: 'Vi tackar dig, vår Fader, för den heliga vinstockens frukt från din tjänare David, som du gjort känd för oss genom din tjänare Jesus. Ära till dig i evighet.' För brödet: 'Vi tackar dig, vår Fader, för livet och kunskapen, som du gjort känd för oss genom din tjänare Jesus. Ära till dig i evighet.'"* (Kapitel 9) *"Efter att ni blivit mätta, tacka så här: 'Vi tackar dig, helige Fader, för ditt heliga namn som du har låtit bo i våra hjärtan [...]"* (Kapitel 10)

Rätt snart blev också uppgiften att leda nattvarden och överse församlingens enhet en central del av den lokala biskopens ansvar. Detta vittnar Ignatios av Antiochia om i sina brev, skrivna kring år 110 e.Kr., där han betonar vikten av enhet under biskopens ledarskap:

- *"Ingen får göra något som rör kyrkan utan biskopen. Den nattvard som firas under biskopens överinseende är att betrakta som giltig. Där biskopen visar sig, där ska också församlingen vara, liksom där Kristus är, där är den universella kyrkan."* (Brev till Smyrnerna, kapitel 8)

Nattvardens former kom sedan att variera under den tidiga kyrkans första två-tre århundraden då utvecklingen till liturgi inte var helt enhetlig. Runt år 150 e. Kr. beskriver kyrkofadern Justinus Martyren nattvarden som ett separat moment i söndagsgudstjänsten, efter undervisning och förbön – inte längre del av en full måltid.

- *"På den dag som kallas söndag hålls en gemensam sammankomst [...] När läsningen är slut, håller ledaren en predikan [...] Sedan står vi alla upp och ber, och när bönerna är avslutade, frambärs bröd, vin och vatten. Ledaren uttalar böner och tacksägelser, så gott han kan, och folket svarar med ett 'Amen' [...] Därefter delas gåvorna ut till alla närvarande och skickas också till dem som inte är där."* (Första apologin, kapitel 65-67)

Den bibliska hierarkin

I vår samtid, som i mångt och mycket präglas av individualism, är det särskilt viktigt att vi återupprättar nattvardens ursprungliga innebörd och struktur i kyrkans offentliga samlingar.

Bibelns texter antyder en tydlig hierarkisk ordning: Gud kommer först, därefter gemenskapen – den kristna församlingen – och därefter individen. Denna ordning garanterar att Gud får den plats han ska

ha, att gemenskapen får bära och bekräfta tron, och att individens tro får formas i ansvar och ömsesidighet.

När vi istället låter individens upplevelse eller åsikt styra, rubbas denna ordning, och risken är att Gud i praktiken förlorar sin förstaplats. Ett sådant synsätt ligger också i linje med den tidiga kyrkans betoning på ansvar och prövning inom gemenskapen. Detta speglar en förståelse av att tron inte bara är en personlig bekännelse, utan något som bekräftas och bärs av det gemensamma livet i Kristi kropp. Det handlar inte om kontroll, utan om att skydda heligheten i det vi fått ta emot – och om att vårda det förtroende vi har fått som Kristi kropp.

Ordning och helighet

Det kan förstås upplevas som exkluderande om vi ställer vissa ramar kring nattvarden. Men syftet är inte att döma någon, utan att värna något heligt – både för individens och gemenskapens skull. Därav är omvändelse, dop, nattvard en naturlig ordning att följa. Som parallell kan man likna detta vid äktenskapets ordning: förlovning, bröllop, och sedan det intima samlivet inom äktenskapets trygga ramar. Liksom det inte är lämpligt med intimitet före förbund, är det heller inte lämpligt att delta i nattvardens intimitet utan att först ha ingått förbund med Kristus genom dopet. Nattvarden kan således liknas en kärleksfull och helig gemenskapsakt mellan Kristus och hans brud, kyrkan. Liksom äktenskapet bygger på trohet, öppenhet och gemenskap, så gör också nattvarden det. Det är därför viktigt att vi träder fram med respekt, försoning och med en levande tro i våra hjärtan. Ordningen är inte för att hålla folk borta, utan för att visa respekt för vad det är vi faktiskt delar.

Prövningen – vad innebär den?

- *"Var och en skall pröva sig själv och så äta av brödet och dricka av bägaren"* (1 Kor. 11:28).

Men vad innebär denna prövning Paulus skriver om? Det är inte en allmän inre känsla, utan en konkret bedömning av:

1. **Förståelse:** Förstår jag vad nattvarden är – ett heligt möte med den levande Kristus och hans kropp?
2. **Trons innehåll:** Tror jag på Jesus Kristus som Herre, Frälsare och Gud? Har jag trätt in i förbundet genom omvändelse och dop?
3. **Gemenskap:** Bär jag på oförsoning eller har jag något ogjort med en broder eller syster?
"Om du bär fram din gåva till altaret och där kommer ihåg att din broder har något emot dig, så lämna din gåva framför altaret och gå först och försona dig med din broder. Kom sedan tillbaka och bär fram din gåva." (Matt 5:23–24).
Redan i Jesu undervisning ser vi att gemenskapen med andra inte är underordnad vår relation till Gud – den är en del av den. *"Den som inte älskar sin broder, som han har sett, kan inte älska Gud, som han inte har sett"* (1 Joh. 4:20). Att ta del i nattvarden utan att leva i försoning med sin nästa bryter mot den ordning Jesus själv gav.
4. **Livsföring:** Lever jag i ljuset och vill vända mig bort från synden, även om jag kämpar?

Det handlar inte om att vara perfekt – men att komma till nattvarden i ödmjukhet och medvetenhet.

Den moderna utmaningen

I dag har många kyrkor en öppen nattvard, för alla som tror eller bara vill tro på Jesus. Men hur vet vi vilka som verkligen gör det, om vi inte känner dem? I praktiken lämnas det till individens egen uppfattning. Den ursprungliga nattvarden – som byggde på förtrolig gemenskap – blir till något allmänt och individualiserat, utan gemenskapens bekräftelse. Risken är att detta speglar vår tids anda och kultur snarare än Nya testamentets undervisning.

Vi har ett ansvar som ledare och medlemmar i Kristi kropp att vara tydliga med vad nattvarden är, och vilka som är kallade att delta i den. Tydligheten är en kärlekshandling – ett skydd både för gemenskapen och för individen.

- *"Den som äter och dricker utan att urskilja kroppen, han äter och dricker en dom över sig."*
(1 Kor. 11:29)

Vikten av tydlighet

Tänk dig att man inför nattvarden säger: "Du som vill tro på Jesus Kristus", då kanske någon tänker i sitt inre: "Ja, men jag tror på Jesus. Han levde en gång i tiden och var ett gott exempel att följa, med god etik och moral". Men, endast den tron är ju inte vad kyrkan bekänner. Den kristna tron är djupare än så. Jesus är allas vår Herre, Frälsare och Gud. Om man inte tror detta, och ändå tar nattvarden – riskerar inte detta att vi inbjuder personen att handla ovärdigt, och därmed 'synda mot Herrens kropp och blod'. Vad är vårt då vårt gemensamma ansvar i en sådan situation?

I offentliga gudstjänster bör vi alltså vara tydliga vid nattvardsinbjudan:

"Du som tror på Jesus Kristus som Herre, Frälsare och Gud - och är döpt - är varmt välkommen att, som en del av Kristi kropp, delta i nattvardens gemenskap med Kristus själv."

För den som ännu inte är döpt kan välsignelse erbjudas, tillsammans med en öppen inbjudan till dop – porten in i Kristi kropp. Kanske bör vi också överväga att nattvarden oftare firas i mindre, förtroliga gemenskaper – likt den tidiga kyrkans samlingar under apostlarnas tid – där man vet vilka som är en del av kroppen. Allt detta handlar inte om att stänga någon ute, utan om att värna det intima mellan Kristus och Kristi kropp. Om vi siktar på den bibliska ordningen, kan vi skydda både individen och nattvardens helighet.